

SPIS TREŚCI

WYKAZ SKRÓTÓW	15
WPROWADZENIE	17
WSTĘP	21
1. Nauczyciel w warunkach zmian społecznych – misja, służba czy zawód?	21
1.1. Współczesne teorie i wizje społeczeństwa – zarys problemu	27
1.2. Role (cechy) nauczyciela w warunkach zmienności społecznej – misyjność, służba, zadaniowość czy...?	32
1.3. Zakończenie	40
Literatura	40
2. Pedeutologia ku zmianie zawodu nauczyciela	42
2.1. Wprowadzenie	42
2.2. Rekrutacja kandydatów do zawodu nauczycielskiego ...	44
2.3. Kształcenie nauczycieli	45
2.4. Rozwój i awans zawodowy nauczyciela	48
2.5. Nauczyciel w szkole informatycznej	52
2.6. Takt i nietakt pedagogiczny	55
2.7. Zakończenie	56
Literatura	57

I

NAUCZYCIEL W RZECZYWISTOŚCI ORGANIZACYJNEJ JEDNOSTKI

OŚWIATOWEJ	59
1. Zarządzanie potencjałem nauczycieli w szkole i placówce oświatowej w kontekście pracy indywidualnej i zespołowej	60
1.1. Zarządzanie zasobami ludzkimi w pracy pedagogicznej jednostki oświatowej	63
1.2. Specyfika pracy pedagogicznej	64
1.3. Porównanie i użycie pojęcia „przywódca”	65
1.4. Budowanie wewnętrznego systemu komunikacji oświatowej oraz komunikowanie w jego jednostkach	67
1.5. Osiąganie celów dydaktyczno-wychowawczych i opiekuńczych na kanwie autorytetu nauczyciela	69
1.6. Retoryka i jej rola w procesie komunikacji nauczyciela z uczniami i środowiskiem lokalnym szkoły (placówki)	71
1.7. Podsumowanie	78
Literatura	78
2. Oczekiwania społeczne wobec nauczyciela	82
2.1. Motywy wyboru zawodu nauczyciela	82
2.2. Przyczyny spadku popularności zawodu nauczyciela	89
2.3. Wspomaganie udzielane nauczycielowi na początku jego drogi zawodowej – w świetle badań	92
2.4. Rekomendacje komisji europejskiej	95
2.5. Cechy i zachowania określane mianem pożądanych społecznie	97
2.6. Konieczność zmian w profesjonalizacji nauczycieli ...	100
2.7. Co po wyborze zawodu? Wgląd do wyników badań	115
Literatura	116
3. Doskonalenie i wspomaganie pracy nauczyciela	117
3.1. Zadania nadzoru pedagogicznego w podnoszeniu jakości kształcenia i wychowania	123

3.2. Doskonalenie nauczycieli na poziomie wewnątrzszkolnych działań w obszarze doskonalenia	128
3.3. Odniesienie do czynników salutogennych	129
3.4. Podsumowanie	132
Literatura	132
4. Polityka kadrowa dyrektora szkoły w zakresie podnoszenia kwalifikacji i kompetencji kadry pedagogicznej	133
Literatura	147

II

PRZYGOTOWANIE I ROZWÓJ ZAWODOWY NAUCZYCIELA

JAKO WARTOŚĆ WE WSPÓŁCZESNYCH KONCEPCJACH

EUROPEJSKICH	148
1. Podstawowe wymagania kwalifikacyjne	148
Literatura	157
2. Predyspozycje zawodowe	157
2.1. Modele pracy nauczyciela wg Stefana Wołoszyna	158
2.2. Kwalifikacje zawodowe określone przepisami prawa ...	159
2.3. Przygotowanie pedagogiczne – umocowanie w prawie	160
Literatura	161
3. Obszary kompetencji kluczowych	162
3.1. Kompetencje społeczne nauczyciela – ujęcie praktyczne	162
3.1.1. Definicja kompetencji społecznych	162
3.1.2. Kompetencje społeczne a jakość życia	163
3.1.3. Kompetencje społeczne niezbędne w pracy nauczyciela	163
3.1.4. Rzecz o asertywności	164
3.1.5. Negocjacje – definicja, etapy i metody	167
3.1.6. Budowanie autorytetu w pracy z grupą	169
3.1.7. Radzenie sobie ze stresem	170
3.1.8. Typy zachowań a role zespołowe w szkole	172
Literatura	176

3.2. Kompetencje dydaktyczne nauczyciela	177
Literatura	193
3.3. Kompetencje cyfrowe	194
Literatura	207
4. Aspekty zarządzania procesami pedagogicznymi	208
4.1. Elementy zarządzania procesowego w kształceniu i wychowaniu	208
4.1.1. Uczeń zdolny i jego charakterystyka	210
4.1.2. Miejsce i rola ucznia	211
4.1.3. Studium przypadku jako inspiracja do poszukiwań dydaktycznych w naukach o zarządzaniu procesowym	213
4.1.4. Identyfikacja i diagnoza ucznia zdolnego w podejściu procesowym	215
4.1.5. Podsumowanie	224
Literatura	226
4.2. Kluczowe role nauczyciela w procesie współczesnych przemianach edukacyjnych	227
4.2.1. Koncepcja nauczyciela XXI wieku – gotowość do zmiany – wskazanie kluczowych cech nauczyciela	229
4.2.2. Charakterystyka przemian edukacyjnych	230
Literatura	247
4.3. Szczególne zadania uczelni pedagogicznych	248
4.3.1. Ciągłość rozwoju a zmiany w szkolnictwie wyższym	248
4.3.2. Inercja, zarządzanie, zainteresowanie rynku pracy, mistyfikacje	249
4.3.3. Zarządzanie systemowe	254
4.3.4. Kształcenie pedagogów – osiągnięcia i dysfunkcje	259
Literatura	263
4.4. Obszary i mechanizmy kształcenia i doskonalenia pracy nauczyciela	264
Literatura	286
5. Zmiany systemowe i edukacyjne w szkole	287

5.1. Istota i cel zmian w edukacji szkolnej	290
5.2. Rozwój kompetencji zawodowych nauczyciela w kontekście zmian systemowych i edukacyjnych – priorytet jakości	291
5.3. Podsumowanie	293
Literatura	295
6. Oceny efektywności pracy nauczyciela w kontekście założeń systemu oświaty w Polsce – próba ogólna	296
6.1. System oświaty w Polsce	296
6.2. Edukacja najmłodszych	300
6.3. Edukacja przedszkolna	300
6.4. Edukacja podstawowa	301
6.5. Edukacja ponadpodstawowa	302
6.6. Koncepcja oceny efektywności pracy nauczyciela	304
6.7. Metody oceny efektywności pracy nauczyciela	305
6.8. Założenia systemu oświaty a ocena efektywności pracy nauczyciela	306
6.9. Indywidualizacja nauczania	306
6.10. Ciągłe szkolenie i rozwój	307
6.11. Zaangażowanie uczniów i rodziców	308
Literatura	309
7. Ocena efektywności pracy nauczyciela w kontekście założeń systemu oświaty w Finlandii	310
7.1. Edukacja przedszkolna	314
7.2. Edukacja podstawowa	315
7.3. Edukacja średnia	316
7.4. Edukacja zawodowa	317
7.5. Edukacja artystyczna	318
7.6. Koncepcja oceny efektywności pracy nauczyciela	319
7.7. Metody oceny efektywności pracy nauczyciela	320
7.8. Założenia systemu oświaty a ocena efektywności pracy nauczyciela	321
Literatura	322
8. Obraz reformy systemu oświaty w Singapurze w kontekście efektów pracy nauczyciela	326

8.1. System oświaty w Singapurze – fundamenty systemu i ich wdrożenie	328
8.2. Wsparcie procesowe	332
Literatura	340

III

PROGRAMOWANIE ROZWOJU ZAWODOWEGO NAUCZYCIELA	341
1. Proces awansu zawodowego – potrzeby i wymagania	341
1.1. Rozwój osobowy i zawodowy nauczyciela – założenia	341
1.2. „Stopniowanie” awansu zawodowego	345
1.3. Niejasna strategia tworzenia spójnego i komplementarnego statusu zawodowego nauczycieli	347
Literatura	352
2. Nowa rola i zadania mentora na drodze awansu nauczyciela początkującego	352
2.1. Mentoring jako droga wsparcia nauczyciela początkującego	356
2.2. Definicje mentoringu	357
2.3. Wskazanie mentora zadaniem dyrektora szkoły	359
2.4. Mentor a dyrektor szkoły	366
Literatura	368
3. Motywacja do podnoszenia poziomu wykształcenia i kompetencji zawodowych	369
3.1. Pojęcie rozwoju zawodowego nauczyciela	369
3.2. Odniesienie do rozporządzenia w sprawie uzyskiwania stopni awansu zawodowego przez nauczycieli, stopni zawodowych i roli opiekuna stażu/mentora	370
3.2.1. Sposoby inspirowania nauczycieli do podnoszenia swoich kwalifikacji	371
3.2.2. Rozwój szkoły jako organizacji (także poszczególnych jej podmiotów)	373
3.3. Wdrażanie zmiany dotyczącej podnoszenia kwalifikacji i kompetencji kadry	374
Literatura	375

4. Przywództwo w edukacji – jego miejsce i rola	376
4.1. Wprowadzenie	376
4.2. Przywództwo stałe i okresowe w edukacji	378
4.3. Grupy wewnątrzszkolne	379
4.4. Przywództwo w edukacji w kontekście problematyki wiedzy	380
4.5. Wiedzy obiektywne, subiektywne i behawioralne	380
4.6. Wiedzy moralna: zaufanie, lojalność, solidarność	382
4.7. Przywództwo formalne i nieformalne	387
4.8. Uwagi podsumowujące	390
Literatura	392
5. Badania w działaniu na rzecz rozwoju kompetencji metodycznych nauczyciela	393
5.1. Przesłanki do działań rozwojowych	393
5.2. Nurty edukacji alternatywnej	394
5.3. Wstęp do problematyki badań	394
5.4. Specyfika warsztatu badawczego, czyli badanie w działaniu (w procesie doskonalenia)	397
5.5. Ustalenie specyficznych właściwości „badania w działaniu”	400
5.6. Uwagi końcowe	403
Literatura	405
6. Model, standard czy profil zawodowy współczesnego nauczyciela	405
6.1. Umiejętności, kwalifikacje, kompetencje i profil zawodowy nauczyciela	408
6.2. Modele pracy nauczyciela	417
6.3. Podsumowanie	421
Literatura	422
7. Motywacyjna rola oceny pracy nauczyciela i jej wpływ na zmiany w szkole	424
7.1. Sylwetka współczesnego nauczyciela	425
7.2. Motywacja zewnętrzna i wewnętrzna	427
7.3. Motywacja materialna i pozamaterialna	429
7.4. Wpływ oceny pracy nauczyciela na jego motywację do pracy	431

7.5. Ocena pracy nauczyciela ubiegającego się o kolejny stopień awansu zawodowego	433
7.6. Podsumowanie	434
Literatura	434
8. Ocena pracy jako wyznacznik profesjonalizmu w codziennej pracy zawodowej nauczyciela	435
8.1. Profesjonalizm zawodowy nauczycieli	435
8.2. Istota oceny pracy nauczyciela	439
8.3. Podstawa prawna oceny pracy nauczyciela	440
8.4. Przykładowe standardy wymagań w zakresie oceny pracy nauczyciela	441
8.5. Podsumowanie	444
Literatura	446

IV

KOMPETENCJE ZAWODOWE NAUCZYCIELA	447
1. Kompetencje społeczne nauczycieli sztuką oddziaływań pedagogicznych	448
2. Kompetencje – podstawowe pojęcia i znaczenia	448
3. Założenia do budowania standardu zawodu nauczyciela ...	455
4. Kompetencje nauczyciela z perspektywy oczekiwań w zakresie kompetencji ogólnych i kluczowych	487
5. Metakompetencje	511
6. Zweryfikowana lista kompetencji kluczowych	514
7. Konkluzje i sugestie	519
7.1. Pięć modułów kształcenia według rozporządzenia z 2012 r.	520
7.2. Moduły kształcenia według aktualnie obowiązującego rozporządzenia z 2019 r.	525
7.3. Propozycja zmian w systemie kształcenia i doskonalenia nauczycieli	529
Literatura	535
8. Nauczyciel w dobie edukacji włączającej	539
8.1. Zamierzenia a kwalifikacje nauczycieli wynikające z ram prawa	543
9. Warsztat pracy nauczyciela	559

9.1. Definicja	559
9.2. Dwa bloki czynników warunkujących przebieg pracy ...	559
9.3. Uwarunkowania warsztatu pracy nauczyciela – czynniki	560
9.4. Elementy składowe warsztatu pracy	561
9.5. Materialna część warsztatu pracy nauczyciela w świetle badań i kontroli	563
9.6. Krótka informacja prawna	566
Literatura	569
10. Kompetencje cyfrowe w praktyce nauczyciela	570
Literatura	577
11. Standaryzacja zawodu nauczyciela	577
11.1. Klasyfikacja zawodów, umiejętności i specjalności na potrzeby rynku pracy	580
11.2. Kwalifikacje niezbędne do zatrudnienia na stanowisku nauczyciela lub innego specjalisty	583
11.3. Proponowane kierunki i obszary standaryzacji zawodowej nauczyciela	590

V

WYBRANE ZAGADNIENIA SPECYFIKI PRACY NAUCZYCIELA	591
1. Koncepcja lokalna systemu wynagradzania nauczyciela	592
Literatura	597
2. Rzeczywisty czas pracy nauczyciela	598
2.1. Rzeczywisty czas pracy nauczycieli w badaniach najwyższej izby kontroli	608
2.2. Nauczyciele – menedżerowie czasu na etacie	610
Literatura	617
3. Wypalenie zawodowe nauczycieli	618
3.1. Mechanizm powstawania wypalenia zawodowego i jego komponenty	624
3.2. Wypalenie zawodowe polskich nauczycieli	626
3.3. Przyczyny występowania wypalenia zawodowego i budowa dróg wsparcia	629
Literatura	635

PODSUMOWANIE	637
Literatura	641
WYKAZ SCHEMATÓW, TABEL I WYKRESÓW	643
O AUTORACH	645